Inter delicias est usus coriorum pictorum, quæ parietibus applicantur, nec ulla res iucundior: aureo colore æterno pinguntur: oleo lini, sandaracha seu uernice liquida, pice brutia, & croco: ita ut oleum croci, & sandaracæ triplum sit, crocus septuagesima secunda pars: coquantur simul, & aloës pici pari pondere misceatur, cauendo ne aduratur. Si loco croci, liliorum semen, quod in medijs floribus est, misceatur, melius erit. Inde corijs oui candido, argenti, uel plumbi albi folia applicantur, & medicamentum calidum superfunditur, & Soli exponitur.

Coria quomodo inaurentur.

COLORVM, ODORVM, SAPORVMQVE MATERIA. CAP. LXVII.

TINCTVRA semper purpurea in maximo pretio fuit. Ea autē duplex lanæ, quæ olim murice fiebat, de qua ubi de piscibus egimus, locuti sumus. Nunc ea fit cocco, sed cocci historiam suo loco tradidimus. Sericum uerò tingebatur (ut diximus) apophyse quadam bibinellæ: sed nunc maior copia grani, quod è ficu Indica prodit memmimus superiùs dum de aloë loqueremur, & cùm de serici tinctura: sed hæc duo in unū referre, nunc opportunū est. Ficus hæc est Indica, quoniam fructu & foliorum magnitudine ficum refert. Describam autem eam diligentiùs, cùm Genuæ olim uiderim hanc plantā apud medicum quendā, apud quem etiam balsamum Indicū primūm uidi. Ergo ficum Indicam Mexicani, apud quos frequens est, uocāt nuchtli, arborem nopal: Indi autē insulæ Hispaniæ arborem uocant, & fructū tunas: alij uerò pithaiam

Ficus Indica.

Pithaia fructus.

iam etiam huic generi adnumerant: quoniam in duobus conueniunt, in colore rubro splendido, quo manus inficiunt, quodq; adeò urinam tingunt, ut sanguis exquisitissimus uideatur: habent & utriq; fructus grana intus rubra uelut ficus, in ex aculeatis plantis oriuntur: sed pithaia coronatum non habet fructum, ut tuna: sed malo Appiano non absimilem forma, colore rubro, cortice præduro. Tunarum igitur seu nuchtli planta, est folijs oblongis ad pedis magnitudinem, latis ad palmi, crassis quantũ digitus, colos uiridis admodum, aculeis ualidis ac frequentibus, cinerei fermè coloris: fructus optimi, candidi, pòst lutei, inde uarij, demùm uirides: atq; hi omnes absq; metu eduntur: at qui sanguineo sunt colore, ut pithaiæ, licet sint suaues, inficiunt tamen manus, & urinam sanguinolentam prouocant, & uix macula illa detergi post aliquot dies potest: fructus ipse ficui persimilis est, lenitate corticis, forma, sed tamen longior est, & coronam, ut mespila habet in apice. Folia ex folijs oriuntur absq; pediculo, tum in uertice, tum à lateribus, fructus quoq; similiter, sed hi spinis carent. Sapore alij pyra, alij uuas referunt, granáq; intus illa continent, quibus (ut dixi) ad sericum tingendum utuntur. Refrigerant hi fructus, succo quoque foliorum pro aqua utuntur. Ergo ficubus foliorum sola magnitudine tunæ assimilantur: fructu uerò forma, corticis crassitudine, & mollitie, tum granis: atq; ob id ficus Indica meruit appellari. Cæterùm an omninò ex granis illis sericum tingatur, haud multũ refert, quando-

qui-

quidem æternas res, non quæ mutantur, edocemus: singulæ enim cursu temporum, & multa cum regione mutantur: at ratio perpetuò manet, uelut si quid colorem hunc rubeum splendentem retineat: substantia uerò & tenui, & densa mediocriter præditum fuerit, tunc cùm uires efficaces, tinctura serici, uel lanarum erit idoneum. Quòd si hic planta hæc posset propagari, melior esset hæc chymica, quàm metallorum: nam non solùm sericum, uerùm & lanam hoc medicamẽto inficiunt, purpuramq; seu chermesinũ uocant.

Ibidem lachrymæ genus est nomine copalquahuitl, perspicuum, & suauis odoris, quod ex arbore sauciata distillat, existimant aliqui esse myrrham: hæc lachryma cum oleo mixta transit in substantiam resinæ, unde ipsam humido ualdè pingui præditam esse constat, odorum uerò species aliâs descripsimus: hæ uerò substantiæ omnes humido pingui, & tenui constant. Attulit & mihi Antonius Bambinus Pisaurensis incerti generis, odorisq; rari frustum lachrymæ nigrum, quod ex Mexico testabatur attulisse, forsan ex Ocozotl planta erat, cuius succus ligni sui scobi mixtus, efficit thymiamatis id genus. Est autem arbor formosa, proceraq;. Copalquahuitl lachryma. Ocozotl arbor.

Simili modo muscus, qui è cortice, ramisq; cedri coniferæ arboris, atque altissimæ procedit cubitali persæpè longitudine, uitus eum pluuerem efficit, quem cyprium uocant, si modò cyprius hic puluis rectè sit confectus: iureque merito cùm generaliter omnium arborum muscus redoleat, quid de cedrino censendum est, cuius planta resinam fraga olentem fert, odoratiusque oleum iuxta semen. Sunt & cedri bacciferæ illis inferiores uiribus, atque minores. Cyprius puluis.

Verùm ut ad colorum materiam redeam, ut illam ag-

Colorum propriorũ nomina.

Albineus.

Albidus.

Gilbus.

Giluus.

Murteus.

Ceruinus.

Mustellinus.

Burrhus.

Pressus.

Pineus.

Hyacinthinus.

Balaustinus.

Coccinus.

Bysinus.

Glaucus.

Cæsius.

noscamus, operæpretium est primùm non solùm differentias colorum generales in libris de Subtilitate traditas, sed etiam proprias scire. Harum quædam simplices sunt, quædam compositæ. Simpliciter autem quædam communes, ut coccinus: quædam propriæ, uelut in equis albineus, qui in alijs albidus, id est, leuiter albus dicitur: & gilbus, qui in alijs giluus (mellis hic color est) in equis minùs splendoris habet. Murteus quoq; quem uulgariter oliuastrum in equis dicimus, ab oliuæ colore. Sic & russeus propior rubro, sed tamen obscurior, ratione ea, quæ alibi dum de pilorum coloribus loqueremur, explicata est. Ceruinus quoque equis ita proprius est, ut tamen ceruo sit principalis, ceruatum nostra lingua solemus appellare. Sic mustellinus obscurior: hoc est à pelle mustellæ dictus: & burrhus in equis, in cæteris rufus, non tamen exquisitè, nam ebrij colori similis est: & pressior rufo. Dicitur & pressus color in equis, cùm nigerrimus fuerit. Sunt & magis communes, à rebus tamen, quarum similitudinem contraxêre, uel alia causa nomen sumentes: uelut pineus à pino, qui parùm à rufo distat, sed puluerulentus quasi uidetur. Piceus à pice: uelut & hyacintho, hyacynthinus: balaustinus, à balaustio flore mali punici: coccinus, à cocco, quo purpura nostra inficitur, pressior balaustino: bysinus à byssо color lini, & parùm à glauco differens, quanquam res ipsa nobilis sit, ut aliàs docuimus: nam de glauco quid dicam, cùm sit synonymum potiùs, quàm ut rei plures differentias contineat? uerumtamen glauci omnes colores ex uiridi albicant, uelut arundo, cortexq; castaneæ, cæsiusq; colos uegetus, qui oculis proprius est, & sub uario tamen continetur: & in ulua herba fontibus familiari. Manifestum est autem quantum hi colores iam inter se differant, qui tamen glauci omnes

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-30760-p0988-5 DFG

mnes sub nomine continentur. Hysginus etiam coccineo proximus, non tamen adeò hilaris neque ut hyacinthinus. Hysginus.
Olim in Gallia ob cocci caritatem in usu fuit, iuiubino melior & aliquo modo ei persimilis. Pallidus in ægris conspicitur, euidentiùs in morituris, ac uehementi terrore consternatis, absolutus in iam mortuis, præcipuè largis uulneribus, uel diuturno morbo, cui proximum est insuasum quod appellant, cùm album uelati fumo denigratur, & obscuratur. Sunt qui suasum malint uocare, ego de nomine non contendo, sed satis & hunc proximum esse pallori, quando & in pallore obscuritas, & nigredo albedini misceatur. Fuscus uerò presior est, quàm insuasum, estq; ut Aethiopum, imò luti color. Sunt qui xerampelinum addant, nomine non satis usitato, sed tamen eum colorem docent, qui propriè apud nos rosa sicca dicitur. Est enim uelut rosarum siccarum: atq; ideò ut breuiter rem absoluam, roseus absque luce: atque ideò etiam roseo presior: quod cùm luce candor, rosei pars euanescat. Præter hos sunt septem colores compositi, è quibus duo non tam proprij sunt, quàm conspicui in equis: scutulatus, quem uulgato nomine pomelatum uocant Itali atq; ueterinarij propriè, & guttatus, qui maculis non magnis quemadmodum scutulatus, sed exiguis, respersus est, ambo tamen ordine certo. Verùm maculosus dicitur, cùm sine ordine, & mensura magnitudinis maculis, & colorum uarietate consperſus est. Varius ab his differt, quòd eosdem colores non in diuersis partibus, sed in eadem secùs, quàm priùs dicti retinet. Huius generis est molochinus à maluæ flore: nam ut in eo uides duo colores, ita in unũ coeunt, ut multi inter simplices eũ collocauerint. Diuisus autẽ est, cùm magnis partibus colores distincti habentur, uelut in psittacis ac hominibus pictis. Spumeus

Fuscus. Xerampelinus. Scutulatus. Guttatus. Maculosus. Varius. Molochinus. Diuisus. Spumeus

meus uerò colos est málorum à spuma deductus: nam non candicant, nisi aqueo etiam colore permixto. Est etiam incertus atq; multiplex, qualis in collo columbæ, sericeisq; pannis, qui ex alio colore texuntur, alio tenditur tela: uerùm & hic uarius colos, sed uicissim alternantibus speciebus, non simul. Hi igitur colores uigintiseptem sunt, qui principalibus, qui triginta quatuor sunt iuncti, sexaginta unum efficiunt numerum colorum nobiliorum, atque magis uulgatorum. Contingunt igitur omnibus ex æquo quatuor, coloris firmitas, æqualitas, splendor, & densitas: in unoquoq; enim laudatur, quòd sit pressus, non dilutus: firmus, non caducus: æqualis, non uarius ac obsoletus: splendidus, non obscurus.

Quatuor in coloribus spectanda.

Assequimur hæc omnia rursus quatuor modis: proprietate materiæ, uelut coccus pleniorem dat colorem terra rubra, & hyacintho: mixtione, nam (ut dixi) medij colores ex extremis componuntur, sic metalla, ut alumen firmitatem, æqualitatem, & splendorem præstat: intus enim colorem defert: coctione, nam incredibile est, quantum momenti in singulis afferat: & mora ac tempore seu in calida tinctura, seu intemperata, seu dum siccatur, & quando aëri exponitur, modus est adhibendus. Sunt autem colores principales quinque: uiridis, & cœruleus pulchritudine præstant, alter plantarum, alter cœli (ut dici solet) iucunditatem æmulatur: ui, & ut extrema, candidus niueus atque splendens, qui omnes colores uincit: & si maculis non esset adeò obnoxius, nihil pro uestibus speciosius, nihil maius aut lætius: tum niger ueneratione, & grauitate, ueruntamen longas uestes exposcit: luctus quoque declarat, & mortalitatis nostræ imaginem: reddit & comparatio ipsa candidiora corpora: prammius huic negotio magis

Quatuor in tinctura observanda.

Colores principales quinque.

magis idoneus. Quintus est purpureus aut flammeus, quia in medio est extremorum: & cùm æqualiter ab utroque distet, micat plurimùm atque alacritatem facit. Simul & purpuræ honos illum decorat. Ob similitudinem etiam cum sanguine accendit animos, & pallidis auxiliatur: tam uehemens enim est, ut seipsum proximorum corporum superficiei insinuet.

Viridis igitur coloris ad picturam materia metallica est ac fossilis, ad describendum ærugo electa & pulchra, cum aqua destillationis gallarum uiridium, & modico aceti in pastillos digeritur, inde siccatur. Cùm usus reposcit, in consimili aqua dissoluitur, additur lachryma Arabica. Est uerò par ratio fermè in alijs ac diligentia tum usus. Atramentũ uiride.

Sic etiam pro metallis exemplum unum sufficiat. Pro argenteo bracteas eius uiuo argento, ut uocant, solue: ei aquam è uitro & alumine superinducito, ferreoq; stylo permisceto: mergatur pòst oleo feruenti, inde super prunas accenditur, extinguiturq; urina in qua tartarum, & sal sint dissoluta: pòst expolitur: inde rursus tingitur exposito liquore, aliaq; repetuntur eodem ordine. Argenteus color.

Quæ tinguntur, lana, sericum, ossa, cornua, ligna, alumine prius imbui solent. Imbuuntur autem uel calore, uel temporis spatio, uel tenuitate aquæ. Itaq; separationis aqua statim id efficit, deinde aceti uis maximè decocti. Vtetur enim alumen materia colorum media ac præparatio. Flores in Sole, aut in clibano siccati, colorem & odorem, ac uires magis retinent, quàm in umbra, modò ne metam excedant moræ, sed statim ut siccati fuerint extrahantur: nam in illa diuturna mora, antequam humidum aqueum consumatur, pingue, in quo uires omnes, & pulchritudo sita sunt, putrescit: atq; ita corrumpuntur, & infirmiores euadunt: Colorũ imbuendorũ media. Herbæ, & flores quomodo colorem, odorẽ, saporẽq; efficaciorẽ retinent.

uadunt: idem de foliis, fructibus, atq; radicibus existimare decet.

Aureus color quomodo absque auro fiat.

Licet etiam aureum colorem fingere absque auro: croco scilicet, auripigmento nitido ac speculari, & felle capræ, aut lucij piscis: quæ omnia in uitreo uase sub fimo equino conduntur. Aliter, ut refert Alesius Pedemontanus, luteum oui cum argento uiuo, & sale ammoniaco contrito, occluso ouo sub fimo sepeliuntur, duplicato cortice per quindecim dies. Dico uix hoc expertum credo, nam argentum uiuum grauitate ac tenuitate pertuso ouo emigrabit. Dubium tamen non est, ex similibus hæc & talia confici posse.

HIERONYMI CARDANI MEDIOLANENSIS MEDICI, DE RERVM VARIETATE. Liber XIIII.

De Diuinatione occultiore.

DIVINATIO AN SIT, ET AN IN OMNIBVS.

CAP. LXVIII.

VTRVM quidem diuinatio sit, & quid sit, & in quibus, diu quæsitum est. Esse autem in quibusdam diuinationem, nemini dubium est: ueluti in his, in quibus futura tam certa sunt, quàm præsentia, ut quod morieris, quodq; crastina die Sol orietur. Neque enim